

QISHLOQ TURIZMI EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISH

*Sulaymonova Gulshan Botir qizi
Yusupov Bunyodbek Umirzoq o'g'li*

*Toshkent davlat agrar universiteti
Xuquq va turizm fakulteti 1-bosqich talabasi
yusupovbunyodbek06@gmail.com
+998908092610*

Kalit soʻzlar: Qishloq turizmi, ekoturizm, barqaror rivojlanish, agroturizm, mahalliy iqtisodiyot, tabiiy resurslardan foydalanish, madaniy meros, eko-marshrutlar, mahalliy aholi ishtiroki, ekologik xavfsizlik.

Key words: Rural tourism, ecotourism, sustainable development, agrotourism, local economy, use of natural resources, cultural heritage, eco-routes, local community participation, environmental safety.

Ключевые слова: Сельский туризм, экотуризм, устойчивое развитие, агротуризм, местная экономика, использование природных ресурсов, культурное наследие, эko-маршруты, участие местного населения, экологическая безопасность.

Annotatsiya: Ushbu maqolada qishloq turizmi va ekoturizmning rivojlanishidagi oʻrni, ahamiyati va istiqbollari batafsil tahlil qilinadi. Qishloq hududlarining tabiiy resurslari, ekologik muhit va madaniy merosi asosida barqaror turizmni tashkil etish muhimdir. Ekoturizm nafaqat atrof-muhitni saqlashga, balki mahalliy aholining iqtisodiy farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Mahalliy aholi turizm jarayonlarida faol ishtirok etib, oʻz madaniyati va anʼanalarini namoyish etish imkoniga ega boʻladi. Maqolada Oʻzbekiston qishloq joylaridagi ekoturizm salohiyati, mavjud infratuzilma, eko-marshrutlar yaratish va mahalliy mahsulotlar asosida xizmat koʻrsatish imkoniyatlari batafsil yoritilgan. Xorijiy mamlakatlarning muvaffaqiyatli tajribalari asosida takliflar va tavsiyalar berilgan. Qishloq turizmi va ekoturizm oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlik, shuningdek, ularning iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy ahamiyati keng muhokama qilingan. Shu yoʻl bilan barqaror rivojlanish va mahalliy iqtisodiyot mustahkamlanishiga erishish mumkinligi taʼkidlangan.

Annotation: This article provides a detailed analysis of the role, importance, and prospects of rural tourism and ecotourism development. Establishing sustainable tourism based on natural resources, ecological environment, and cultural heritage in rural areas is crucial. Ecotourism not only contributes to environmental preservation but also helps improve the economic well-being of local communities. Local residents actively participate in tourism processes, gaining opportunities to showcase their culture and traditions. The article highlights the ecotourism potential of rural areas in Uzbekistan, existing infrastructure, creation of eco-routes, and possibilities for offering services based

on local products. Recommendations and suggestions are provided based on successful foreign experiences. The close interconnection between rural tourism and ecotourism, as well as their economic, ecological, and social significance, is extensively discussed. It is emphasized that sustainable development and strengthening of local economies can be achieved through the development of ecotourism and rural tourism. Overall, the study demonstrates that ecotourism is a vital strategy for balanced growth and improved livelihoods in rural communities.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется роль, значение и перспективы развития сельского туризма и экотуризма. Создание устойчивого туризма на основе природных ресурсов, экологической среды и культурного наследия сельских территорий имеет большое значение. Экотуризм способствует не только сохранению окружающей среды, но и улучшению экономического благосостояния местных сообществ. Местные жители активно участвуют в туристических процессах, получая возможность демонстрировать свою культуру и традиции. В статье рассматривается потенциал экотуризма в сельских районах Узбекистана, существующая инфраструктура, создание эко-маршрутов и возможности предоставления услуг на основе местной продукции. На основе успешного зарубежного опыта даны рекомендации и предложения. Подробно обсуждается тесная взаимосвязь между сельским туризмом и экотуризмом, а также их экономическое, экологическое и социальное значение. Подчеркивается, что развитие экотуризма и сельского туризма способствует устойчивому развитию и укреплению местной экономики. В целом, исследование демонстрирует, что экотуризм является важной стратегией сбалансированного роста и улучшения условий жизни сельских сообществ.

Kirish

So‘nggi o‘n yilliklarda turizm sohasi global darajada jadal rivojlanib, uning turli yo‘nalishlari mavjud bo‘lib, ulardan biri sifatida qishloq turizmi va ekoturizm alohida o‘rin egallaydi. Xalqaro hamjamiyatda barqaror turizm konsepsiyasi kundan-kunga ko‘proq e‘tibor qozonmoqda, chunki an‘anaviy turizm turlarining atrof-muhitga salbiy ta‘siri ortib borayotgani aniqlandi. Shunday bo‘lsa-da, turizm sanoati ko‘plab davlatlar uchun asosiy daromad manbalaridan biri hisoblanadi va uni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyotini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Aynan shu sharoitda, qishloq turizmi va ekoturizm barqaror rivojlanishning muhim komponentlari sifatida paydo bo‘ldi. Qishloq turizmi o‘zining tabiiy va madaniy boyliklari bilan ajralib turadigan qishloq hududlarini turizm ob‘ektiga aylantirishni nazarda tutadi. Bu turizm turi mahalliy aholining an‘anaviy hayoti, qishloq xo‘jaligi faoliyati, xalq hunarmandchiligi va milliy madaniyat bilan bevosita tanishish imkoniyatini yaratadi. Qishloq turizmi nafaqat sayyohlar uchun o‘ziga xos tajriba taqdim etsa, balki mahalliy iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga, yangi ish o‘rinlari

yaratishga va qishloq hududlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, qishloq joylarining ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi va shaharlar bilan qishloqlar o'rtasidagi farqlarni kamaytiradi. Ekoturizm esa tabiatni asrab-avaylash, ekologik barqarorlikni ta'minlash va tabiiy muhitni saqlashga yo'naltirilgan turizm turi hisoblanadi. Bu turizm shakli sayyohlarni o'rganish va tabiatning go'zalligini qadrlashga jalb qiladi, shu bilan birga atrof-muhitga minimal zarar yetkazishni ta'minlashga intiladi. Ekoturizmning asosiy maqsadi - ekologik va madaniy boyliklarni saqlash, mahalliy jamoalarning turizmdan manfaatdor bo'lishini ta'minlash va ularning yashash darajasini yaxshilashdir. Shu nuqtai nazardan, ekoturizm va qishloq turizmi o'rtasida yaqin bog'liqlik mavjud bo'lib, ular birgalikda barqaror rivojlanish modelini yaratadi. O'zbekiston geografik joylashuvi, tabiiy resurslari va boy tarixiy-madaniy merosi bilan qishloq turizmi va ekoturizmni rivojlantirish uchun qulay sharoitlarga ega mamlakatlardan biridir. Mamlakatning turli hududlarida joylashgan tabiat qo'riqxonalar, milliy bog'lar, tarixiy yodgorliklar va qishloq xo'jaligi sohalari sayyohlar uchun noyob imkoniyatlar yaratadi. Masalan, Farg'ona vodiysi o'zining tog'li manzaralari, an'anaviy qishloq xo'jaligi va milliy hunarmandchiligi bilan mashhur. Buxoro va Samarqand kabi tarixiy shaharlar atrofidagi qishloq joylar esa madaniy merosni o'rganish uchun muhim markazlardir. Ushbu hududlarda barqaror qishloq turizmini rivojlantirish iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlarni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ekoturizmni rivojlantirish O'zbekistonda ekologik muammolarni kamaytirish va atrof-muhitni muhofaza qilish uchun muhim vosita hisoblanadi. Hozirgi kunda global isish, yerlarning degradatsiyasi va suv resurslarining kamayishi kabi ekologik muammolar davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlariga aylangan. Ekoturizm ushbu muammolarni yengillatishda, aholini ekologik ongga oshirishda, va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishda samarali mexanizm bo'la oladi. Shu sababli, mamlakatda ekoturizm rivojiga investitsiyalarni jalb qilish, yangi ekommarshrutlar yaratish va mahalliy aholini bu jarayonga jalb qilish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Qishloq turizmi va ekoturizmni rivojlantirishda davlat siyosati, infratuzilma, marketing va mahalliy jamoalarning faolligi muhim ahamiyatga ega. Mamlakatda mavjud turizm infratuzilmasini takomillashtirish, yo'l, mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohasidagi imkoniyatlarni kengaytirish zarur. Shu bilan birga, qishloq joylarda turizmni targ'ib qilish uchun zamonaviy marketing vositalari va raqamli texnologiyalarni joriy etish lozim. Mahalliy aholining o'z madaniyati va tabiiy boyliklarini saqlab qolishdagi roli beqiyos, chunki ular sayyohlarga haqiqiy va o'ziga xos tajriba taqdim etadi. Bugungi kunda qishloq turizmi va ekoturizmning dunyo bo'ylab rivojlangan tajribalari O'zbekistonda ham qo'llanilishi mumkin bo'lgan ko'plab imkoniyatlarni ko'rsatmoqda. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida, Kanadada va Yangi Zelandiya kabi joylarda ekologik turizm barqaror rivojlanishning asosiy ustunlaridan biri hisoblanadi. Ularning tajribasi tabiiy resurslarni asrab-avaylash, mahalliy aholini turizm jarayonlariga jalb qilish va turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilish kabi yo'nalishlarda O'zbekistonga foydali

bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada xorijiy mamlakatlar tajribasi ham o'rganilib, o'zbek sharoitlariga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Maqolaning maqsadi qishloq turizmi va ekoturizmning O'zbekistondagi salohiyati, rivojlanish yo'llari, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llarini aniqlashdir. Tadqiqot natijalari asosida barqaror rivojlanish va mahalliy iqtisodiyot mustahkamlanishiga xizmat qiladigan amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shu bilan birga, turizmning ekologik va ijtimoiy jihatlar ham chuqur tahlil qilinadi. Ushbu ish qishloq turizmi va ekoturizm sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, tadqiqotchilar va davlat organlari uchun foydali bo'lishi kutilmoqda. Xulosa qilib aytganda, qishloq turizmi va ekoturizm nafaqat O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirish, balki ekologik barqarorlikni ta'minlash va mahalliy jamoalarning turmush darajasini yaxshilash uchun muhim yo'nalishdir. Ularni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan yondashuv, kompleks chora-tadbirlar va mahalliy hamda xalqaro hamkorlik zarurdir. Bu esa mamlakat turizm sohasining raqobatbardoshligini oshirish va uzoq muddatli barqaror taraqqiyotga erishish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqotda qishloq turizmi va ekoturizmni rivojlantirishdagi dolzarb masalalarni chuqur tahlil qilish maqsad qilingan. Tadqiqot jarayonida sifat va miqdoriy usullar kompleks tarzda qo'llanildi. Ma'lumotlarni yig'ish uchun quyidagi usullar ishlatildi: O'zbekiston va xorijiy mamlakatlardagi qishloq turizmi va ekoturizm sohasidagi ilmiy maqolalar, davlat hisobotlari, statistik ma'lumotlar, turizm agentliklarining yillik hisobotlari o'rganildi. Bu bosqichda mavjud ilmiy yondashuvlar, rivojlanish tendentsiyalari va muammolar aniqlanib, tadqiqotning nazariy asoslari shakllantirildi. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi, Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalardan olingan statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Ushbu ma'lumotlar qishloq turizmi va ekoturizmning hozirgi holatini, o'sish sur'atlarini va iqtisodiy samaradorligini baholash uchun asos bo'ldi. Maqsadli hududlarda qishloq aholisi, turizm xizmatlari ko'rsatuvchi sub'ektlar va sayyohlar o'rtasida so'rovnomalar va ochiq intervyular o'tkazildi. Bu usul orqali mahalliy aholi va sayyohlarning fikrlari, muammolari va takliflari o'rganildi.

So'rovnomada quyidagi asosiy savollar ko'rib chiqildi:

- Qishloq turizmi va ekoturizm haqida qanchalik xabardorsiz?
- Turizm faoliyati mahalliy iqtisodiyotga qanday ta'sir ko'rsatmoqda?
- Sizning fikringizcha, qishloq hududlarida turizmni rivojlantirish uchun qanday infratuzilma zarur?
- Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qanday tadbirlar amalga oshirilmoqda?

O'zbekiston va boshqa davlatlardan turizm sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar bilan suhbatlar o'tkazildi. Shuningdek, xorijiy mamlakatlardagi ekoturizm rivojlanish tajribasi tahlil qilindi va O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari o'rganildi. Tanlangan qishloq hududlarida maydon tekshiruvlari olib borildi, tabiat

resurslari, madaniy ob'yektlar va infratuzilma holati baholandi. Bu hududlarda qishloq turizmi va ekoturizmni rivojlantirish uchun imkoniyatlar va muammolar aniqlandi.

Jadval 1. Tadqiqotda qo'llangan ma'lumot yig'ish usullari va ularning vazifalari

Ma'lumot yig'ish usuli	Maqsadi	Olingan natijalar
Adabiyotlarni tahlil qilish	Soha bo'yicha nazariy asos va ilg'or tajribalarni o'rganish	Qishloq turizmi va ekoturizmning nazariy asoslari va global tendentsiyalar
Statistik ma'lumotlar tahlili	Soha holati va o'sish sur'atlarini raqamlar bilan aniqlash	O'zbekiston qishloq turizmi statistikasi, iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari
So'rovnomalar va intervyular	Mahalliy aholi va sayyohlarning fikrini aniqlash	Turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri, muammolar va takliflar
Ekspert baholari	Soha mutaxassislarining professional fikrlarini olish	Strategik yo'nalishlar va xorijiy tajriba asosida tavsiyalar
Maydon tekshiruvlari	Qishloq hududlarining joriy holatini baholash	Tabiiy va madaniy resurslar holati, infratuzilma imkoniyatlari

Jadval 2. So'rovnoma respondentlari taqsimoti

Respondent turi	Son miqdori	Foiz (%)
Mahalliy aholi	120	40%
Turizm xizmat ko'rsatuvchilar	90	30%
Sayyohlar	90	30%
Jami	300	100%

Ushbu tadqiqot usullari qishloq turizmi va ekoturizmni rivojlantirishda mavjud imkoniyatlar va muammolarni kompleks tarzda aniqlashga xizmat qiladi. Olingan natijalar keyingi bo'limlarda batafsil tahlil qilinadi va rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, qishloq turizmi va ekoturizm O'zbekistonda so'nggi yillarda sezilarli darajada o'sib bormoqda. Statistik ma'lumotlar va so'rovnomalar shuni ko'rsatdiki, qishloq hududlarida turizm xizmatlariga bo'lgan talab oshgan. Respondentlarning 75% i qishloq turizmi imkoniyatlaridan foydalanishni ijobiy baholagan

va bu turizm turlarining mahalliy iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan. Ekoturizm sohasida esa, aholining taxminan 60% i atrof-muhitni muhofaza qilishga alohida e'tibor qaratish zarurligini qayd etdi. Maydon tekshiruvlari natijasida qishloq hududlarida tabiiy va madaniy meros obyektlari mavjudligi aniqlanib, ular turizm rivojiga katta hissa qo'shishi mumkinligi isbotlandi. Biroq infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi va ekologik xatarlar mavjudligi aniqlangan. Ekspertlarning fikriga ko'ra, qishloq turizmi va ekoturizmni samarali rivojlantirish uchun innovatsion texnologiyalar va mahalliy hamjamiyatlarni jalb qilish zarur.

Natijalarni tahlil qilganda, qishloq turizmi va ekoturizmning iqtisodiy va ijtimoiy foydalari aniq ko'zga tashlanadi. Qishloq hududlarida turizm faoliyati yangi ish o'rinlari yaratmoqda, aholining daromad manbalarini diversifikatsiya qilmoqda va mahalliy an'analar hamda madaniyatni saqlashga yordam bermoqda. Shu bilan birga, ekologik muhofaza masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Respondentlarning aksariyati ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun qattiq nazorat va barqaror turizm amaliyotlarini joriy etishni talab qilmoqda. Ekspertlar fikricha, davlat siyosati qishloq turizmi va ekoturizmni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilishi, shu jumladan moliyaviy rag'batlantirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va xalqaro tajribalarni o'zlashtirish zarur. Bunday yondashuvlar qishloq hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy holatini yaxshilaydi va ekologik barqarorlikni ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qishloq turizmi va ekoturizm O'zbekistonda barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Bu turizm turlari mahalliy iqtisodiyotga yangi imkoniyatlar yaratadi, atrof-muhitni muhofaza qilish va madaniy merosni saqlashga xizmat qiladi. Biroq, samarali rivojlanish uchun infratuzilma yaxshilanishi, ekologik xavfsizlik choralari kuchaytirilishi va mahalliy aholi bilan yaqindan hamkorlik qilish zarur. Kelgusida davlat siyosatining qishloq turizmi va ekoturizmni qo'llab-quvvatlashga qaratilishi, innovatsion yondashuvlarni joriy etish, shuningdek, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali ushbu sohaning o'sishini tezlashtirish mumkin. Shu tarzda, qishloq hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy salohiyati oshib, ekologik barqarorlik ta'minlanadi, bu esa uzoq muddatli rivojlanish uchun muhim shart hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akbarov, N. (2020). Qishloq turizmi va uning iqtisodiy ahamiyati. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Ismoilov, S. & Karimova, L. (2019). "Ekoturizm rivojlanishining zamonaviy tendentsiyalari". Turizm va xizmat ko'rsatish, 3(12), 45-53.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. (2023). Turizm statistikasi yillik hisobot. Toshkent.

4. Saidov, M. (2021). Barqaror turizm va atrof-muhitni muhofaza qilish. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
5. Smith, J. (2018). Rural Tourism Development: Challenges and Opportunities. London: Routledge.
6. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2022). Global Report on Ecotourism. Madrid.
7. Tursunov, D. (2022). "Qishloq turizmi va mahalliy aholi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi". O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 8(4), 67-75.
8. World Bank. (2021). Tourism Development in Central Asia. Washington, D.C.
9. Zokirov, R. & Akhmedova, G. (2020). "Ekoturizm va qishloq hududlarini barqaror rivojlantirish". Ilmiy axborotnoma, 5(2), 123-130.
10. UNESCO. (2019). Cultural Heritage and Sustainable Tourism. Paris.